

Euron i den finansiella sektorn – sedlar och mynt – lägesrapport 7

Publikationen kan beställas genom
Information Riksbanken, 103 37 Stockholm.
Tel 08-787 01 00. Fax 08-787 05 26.
E-post forradet@riksbank.se. www.riksbank.se

Innehåll

■ Förord	5
■ Inledning	6
■ Sverige och introduktionen av eurosedlar och euromynt i euroområdet	8
Inväxling av EMU-ländernas nationella sedlar och mynt till eurosedlar och -mynt i svenska banker och växlingskontor	8
Omräkning av bankkonton i nationella valutaenheter till euro	9
Bankernas övriga tjänster	9
Avgifter för omräkningar	9
Kontraktskontinuitet	10
Betalningar	10
Tidplan för införandet av eurosedlar och euromynt i de 12 länderna i euroområdet	11
■ Ett svenskt övergångsscenario	13
Antagningsförfarande och övergångsprocess	13
Övergångsperioden – med euron som valuta och kronan som lagligt betalningsmedel	14
Sedelutbytesperioden – med både euron och kronan som betalningsmedel	15
Ledtider i ett svenskt övergångsscenario	18
Något om "Big Bang" som ett alternativt övergångsscenario	19
■ Ledtider för produktion av svenska eurosedlar och euromynt	20
■ Utbyte av sedlar och mynt	24
■ Informationsinsatser inför ett eventuellt deltagande	30

Förord

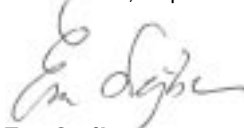
Den 1 januari 2002 introduceras euron även som sedlar och mynt i de 12 länderna i euro-området. De nuvarande 12 nationella valutorna dras samtidigt in. Därmed fullbordas den ekonomiska och monetära unionen (EMU) i dessa länder. Sedan den 1 januari 1999 har euron använts som en elektronisk valuta.

Sverige deltar inte fullt ut i valutaunionen och kommer inte att byta ut sin valuta i januari 2002. I enlighet med riksdagens beslut hösten 1997 (1997/98:40) arbetar dock Riksbanken och den finansiella sektorn med förberedelser för att upprätthålla handlingsberedskapen för ett eventuellt senare svenskt inträde i valutaunionen. Dessa förberedelser samordnas i Samrådsgruppen för Information inom den Finansiella Sektorn (SIFS).

Här presenteras lägesrapport 7 från SIFS. Den beskriver hur utbytet av sedlar och mynt till euro kommer att gå till i euroområdet och hur detta kommer att påverka Sverige. Vidare redovisas Riksbankens planering för produktion och utbyte av sedlar och mynt i euro i Sverige vid ett eventuellt svenskt inträde i valutaunionen.

Rapporten har sammanställts av inom ramen samarbetet inom SIFS-gruppen. Björn Hasselgren och Solveig Staffas vid Riksbanken har samordnat arbetet.

Stockholm, september 2001

Eva Srejber

Andre vice riksbankschef

Inledning

Den 1 januari 1999 infördes euron som legal valuta i elva av EU:s femton medlemsländer. Den 1 januari 2000 infördes euron även i Grekland och den 1 januari 2002 kommer dessa 12 länders nationella sedlar och mynt att bytas ut mot eurosedlar och euromynt. I enlighet med ett riksdagsbeslut från december 1997, deltar Sverige inte fullt ut i samarbetet i EMU:s tredje etapp (valutaunionen)¹.

Av regeringens proposition (1997/98:25) framgår att Sverige ska upprätthålla största möjliga handlingsfrihet vad gäller ett eventuellt

framtida svenskt inträde i valutaunionen, ”dels genom att vårda den uppnådda ekonomiska styrkepositionen, dels genom att fortsätta arbetet med nationella praktiska förberedelser så att en eventuell framtida övergång till euro kan genomföras på ett bra sätt”. Riksbankens samarbete med den finansiella sektorn inom SIFS² är ett sätt att upprätthålla denna handlingsberedskap.

Efter det att EMU:s tredje etapp inletts har den gemensamma valutan euron och den gemensamma penningpolitiken haft en betydande inverkan på finansmarknadernas struktur och utveckling inom euroområdet. Bland de största förändringarna märks de nationella penningmarknadernas snabba integrering i en enda gemensam penningmarknad och tillkomsten av en växande och likvid marknad för företagsobligationer i euro.

I Sverige märks euron redan nu som en ny utländsk valuta om än med begränsad användning. Privatpersoner och företag har öppnat eurokonton samt betalar, sparar och lånar i euro³. De stora svenska företagens utlandsbetalningar via bankerna görs ofta i euro i stället för i de tidigare nationella valutaenheterna. Hypotekslån och aktiehandel i euro samt sparande i eurorelaterade fonder är andra eurotjänster som utnyttjas, om än relativt begränsat.

För att kunna upprätthålla den handlingsfrihet i EMU-frågan, som riksdagen har beslutat om har den svenska finansiella sektorn kartlagt vilka anpassningsåtgärder som skulle vara nödvändiga vid en eventuell svensk övergång till euro och hur lång

tid dessa skulle kunna tänkas att ta. Euron i den svenska finansiella sektorn – sedlar och mynt – lägesrapport 7 innehåller en kompletterande och fördjupad analys av de ledtider för byte av betalnings-

Faktaruta 1. SIFS – Samråd och Information inom den Finansiella Sektorn

Inom den finansiella sektorn finns sedan 1996 ett samarbete om EMU- och eurofrågor som leds av Riksbanken och går under beteckningen SIFS (Samråd och Information inom den Finansiella Sektorn). SIFS ingår också i regeringens övergripande organisation för nationella euroförberedelser. Förutom den finansiella sektorn inkluderar de nationella euroförberedelserna områdena näringsliv, den offentliga sektorn, juridik samt konsumentfrågor och dessa samordnas av en eurokoordineringsgrupp på Finansdepartementet.

– **SIFS** består av en referens/styrgrupp och sex undergrupper. SIFS styrgrupp leds av vice riksbankschef Eva Srejber och där ingår representanter från Svenska Bankföreningen, Bankgirocentralen, OM Stockholmsbörsen, VPC, Riksgäldskontoret, Finansbolagens Förening, Fondhandlareföreningen, Fondbolagens Förening, Försäkringsförbundet, Finansdepartementet och Finansinspektionen. Dessutom är ordföranden i Finansdepartementets eurokoordineringsgrupp och ordföranden i Bankföreningens eurostyrgrupp ständigt adjungerade. I styrgruppen diskuteras frågor som rör de praktiska euroförberedelserna i den finansiella sektorn som helhet.

– **I SIFS** undergrupper ingår sakområdesexperter från Riksbanken och olika delar av den finansiella sektorn. Undergrupperna arbetar med eurorelaterade sakfrågor av gemensamt intresse för Riksbanken och den finansiella sektorn inom betalningssystemet, räntestyrningssystemet, sedlar och mynt, statistik, juridik och information. I lägesrapporterna ”Euron i den svenska finansiella sektorn” redogör SIFS för statusen på euroförberedelserna i den finansiella sektorn och andra EMU- och eurorelaterade frågor av betydelse för den svenska finansiella sektorn. Den första rapporten publicerades 1996. Totalt har, inklusive denna, nio rapporter publicerats.

medel som presenterades i lägesrapport 5. I lägesrapporten redogörs inledningsvis också för några av de förändringar som sker när länderna i euroområdet introducerar euromynt och eurosedlar den 1 januari 2002.

Tidigare publikationer i denna serie

Euron i den svenska finansiella sektorn – En lägesrapport – *våren 1997*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Gemensamma ståndpunkter – *1997*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Betalningssystemet – *1997*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Lägesrapport 2 – *jan 1998*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Lägesrapport 3 – *jan 1999*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Lägesrapport 4 – *okt 1999*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Lägesrapport 5 – *mars 2000*

Euron i den svenska finansiella sektorn – Lägesrapport 6 – *mars 2001*

¹ I rapporten används "deltagande i EMU" och "EMU-länder" som synonymer till "deltagande i valutaunionen" och "deltagarländer". Det som avses är fullt deltagande i EMU:s tredje etapp respektive de tolv länder som redan infört euron som sin valuta och som har gemensam penningpolitik.

² Samråd och Information inom den Finansiella Sektorn.

³ För mer information se "Euron i den svenska finansiella sektorn – lägesrapport nr 6"

Sverige och introduktionen av eurosedlar och euromynt i euroområdet

Vid årsskiftet 2001/2002 introduceras eurosedlar och -mynt i euroområdet. Detta markerar sista steget i genomförandet av valutaunionen, när euron i alla sammanhang och slutgiltigt ersätter EMU-ländernas nationella valutor. Trots att Sverige inte deltar fullt ut i valutaunionen, får detta konsekvenser även i vårt land. Den finansiella sektorn berörs och banksektorn i synnerhet. I detta avsnitt beskrivs några av de förändringar som inträffar när det gäller banktjänster i samband med att euron införs som sedlar och mynt i euroområdet.

Inväxling av EMU-ländernas nationella sedlar och mynt till eurosedlar och -mynt i svenska banker och växlingskontor

Eurosedlarna blir lagligt betalningsmedel i EMU-länderna den 1 januari 2002 och först då blir det tillåtet att sätta dem i cirkulation hos allmänheten. Svenska banker som säljer utländsk valuta kommer att ha eurosedlar till försäljning i början av januari. Inga svenska banker kommer att tillhandahålla eurosedlar före januari månads ingång 2002. Försäljning av mynt i euro kommer att ske i mycket begränsad omfattning. Riksbanken tillhandahåller som vanligt enbart kronsedlar och kronmynt⁴.

Bankerna förser normalt kunderna med sedlar i utländsk valuta. Växlingskontoren hanterar dessutom vissa utländska mynt. Bankerna och

växlingskontoren har upparbetat kanaler för att hantera detta behov. Introduktionen av eurosedlar och -mynt innebär dock något andra förutsättningar för svenska banker och växlingskontor i och med att de behöver få tillgång till eurosedlar och -mynt redan innan de sätts i cirkulation 1 januari 2002. Detta sker genom att centralbankerna i euroområdet i förväg distribuerar eurosedlar och -mynt till kreditinstitut i euroområdet. Flera svenska banker och växlingskontor kan då via företag i sina koncerner som är etablerade inom euroområdet få tillgång till eurosedlar och -mynt före den 1 januari 2002 för att på så vis kunna tillhandahålla dem för växling från och med början av januari.

När sedlar och mynt i euro börjar att introduceras den 1 januari 2002 i euroområdet startar samtidigt inbytet av de nationella valutaenheterna mot euro. Det blir möjligt också hos bankerna och växlingskontoren i Sverige att växla in nationella valutor mot kronor och euro. Redan under hösten 2001 märks en ökad inväxling av de nationella valutorna. För att underlätta bankernas och myndigheternas information till kunderna/medborgarna samt för att få huvuddelen av inbytet avklarat under en begränsad tidsperiod finns en rekommendation från Bankföreningen om att de svenska bankerna ska växla in sedlar i alla nationella valutor t.o.m. den 28 februari 2002 vid de kontor som hanterar utländska valutor. Varje enskild bank beslutar om inbytet kan ske även efter den 28 februari. Det ska noteras att de flesta svenska bankkontor inte hanterar utländska mynt. Vissa växlingskontor hanterar mynt av högre valörer. Varje lands centralbank kommer att ta emot de egna mynten och sedlarna ett antal år efter att de upphört att vara legalt betalningsmedel i landet (se sidan 12).

⁴ Enligt ett beslut av ECBs råd i juli 2001 kommer det också att vara möjligt för nationella centralbanker i icke deltagande EU-länder att delta i förhandstilldelningen av eurosedlar och mynt till kreditinstitut m.fl. i respektive land. Riksbanken avser dock inte att delta i sådan förhandsdistribution.

Omräkning av bankkonton i nationella valutaenheter till euro

De kunder som har bankkonton i Sverige i någon av de nationella valutaenheterna i länderna i euroområdet får under 2001 information om att kontonas valutaslag kommer att räknas om till euro. För omräkning av sådana konton tillämpar banker i Sverige bl.a. en rekommendation utgiven av den europeiska bankföreningen⁵. Av rekommendationen framgår att omräkning till euro bör ske i god tid före årsskiftet, helst senast före den 30 september 2001. I vissa fall sker omräkning genom att behållningen på kontot omräknas till euro i enlighet med den fasta omräkningskurs som är fastställd mellan den aktuella valutaenheten och euron. I andra fall kan ett nytt konto komma att öppnas i den valuta som kunden anger och växling ske till den valutakurs som gäller för denna valuta på växlingsdagen. Konton i nationella valutaenheter kan om så önskas behållas fram till årsskiftet 2001/2002, men efter denna tidpunkt kommer det inte att vara möjligt att göra betalningar i nationell valuta till eller från ett sådant konto. Alla betalningar måste då göras i euro.

Bankernas övriga tjänster

Checkar och resecheckar

Europeiska bankföreningen har utarbetat rekommendationer beträffande checkar och resecheckar i de nationella valutaenheterna hos länderna i euroområdet och övergången till euron⁶. Efter den 31 december 2001 kommer inte längre sådana checkar att utfärdas. I Sverige upphörde bankerna i princip med att utfärda sådana checkar redan sommaren 2001. Kunder kommer att uppmanas att lösa in checkar och resecheckar utställda i sådana nationella valutaenheter i god tid och helst före den 15 februari 2002. Checkar och resecheckar i euro tillhandahålls redan av bankerna i några fall.

Kort

För kunder i Sverige gäller att kortbetalningar i euro omräknas till kronor, i likhet med vad som görs idag när en kortbetalning skett i en nationell valuta. Det finns också kort för debitering i euro.

Lån

Avtal om lån i en nationell valuta kommer att löpa i den valutan fram till förfallodagen. Enligt rådsförordningen 974/98 skall om inte ett nytt lånekontrakt upprättas som ersätter det gamla, hänvisningar till den nationella valutan anses vara ett uttryck för euro enligt den fastställda omräkningskursen.

Beträffande andra banktjänster som gäller en nationell valuta (garantier, valutaswappar och terminer etc.) kan dessa komma att hanteras på olika sätt av bankerna. I vissa fall kommer bankerna att kontakta de kunder som berörs. I andra fall kan det krävas aktiva åtgärder från kundens sida. Även för dessa tjänster tillämpas rådsförordningen 974/98 enligt ovan.

Avgifter för omräkningar

EU-kommissionen utfärdade den 23 april 1998 en rekommendation om bankavgifter för omräkning till euro. Denna rekommendation har godkänts av ministerrådet. Rekommendationen gäller i första hand omräkningar av kontobelopp mellan nationella valutaenheter och euron och omvänt. Med en nationell valutaenhet avses i detta sammanhang valutan i det EMU-land där den bank som gör omräkningen är belägen.

I rekommendationen anges en norm för god praxis för avgiftsfri omräkning. Enligt Kommissionen är det ett rättsligt krav bl.a. att omräkningar av konton från nationella valutaenheter till euro vid slutet av övergångsperioden ska vara avgiftsfria. Kommissionen rekommenderar

⁵ Rekommendationen European Guidelines for Best Practice Concerning Customer & Nostro Legacy Currency Account Conversion är tillgänglig via Europeiska Bankföreningens hemsida; www.fbe.be

⁶ Rekommendationen European Guidelines for Best Practice Concerning Legacy Currency Cross-border Cheques är tillgänglig via Europeiska Bankföreningens hemsida; <http://www.fbe.be/>

vidare att inga avgifter heller ska tas ut under övergångsperioden och att vissa andra banktjänster ska vara avgiftsfria, t.ex. växling för kunder (dvs. kontoinnehavare) av "hushållsbelopp" av sedlar och mynt i den nationella valutaenheten till eurosedlar och euromynt under sedel- och myntutbytesperioden. Beslut om vad som ska anses som hushållsbelopp fattas lokalt i varje land.

Sveriges utanförskap gör att rekommendationen i de nämnda delarna inte gäller fullt ut i Sverige. Svenska banker måste dock tydligt visa att vid omräkningar mellan euron och nationella valutaenheter i euroområdet tillämpas de officiella omräkningskurserna, och eventuella avgifter ska anges särskilt. Skriftlig förhandsinformation ska finnas om alla avgifter för omräkning och växling. Sådan information ska även lämnas i efterhand på kontoutdrag och annan kundinformation.

Vid växling av svenska kronor till sedlar och mynt i euro kan svenska banker bestämma såväl kurs som eventuella avgifter dvs på samma sätt som idag när det gäller växling till/från utländska valutor. Rekommendationen säger heller inget om växling mellan nationella valutaenheter under övergångsperioden varför avgifter kan tas ut för dessa.

Kontraktskontinuitet

Det är en allmänt accepterad princip att bl.a. kontrakt inte påverkas av introduktion av en ny valuta. I rådsförordningen ur 1103/97 anges också att introduktionen av euron inte ger någon part rätt att ensidigt upphäva rättsliga instrument som t ex avtal eller ändra juridiska handlingar. Förordningen reglerar förhållandena inom EU och tillämpas således även i Sverige. Hur man i andra rättssystem ser på introduktionen av en ny valuta, har analyserats bl.a. på initiativ av EU-kommissionen. Man har därvid konstaterat att den nämnda principen, *lex monetae*, accepteras i alla viktigare finansiella centra i världen, vilket innebär att införandet av euron inte skall påverka ingångna avtal m.m. I vissa stater har det införts särskild lagstiftning i syfte att säkerställa kontraktskontinuitet. I råds-

förordningen ur 974/98 anges att hänvisningar i rättsliga instrument till någon av de nationella valutaenheterna fr.o.m. den 1 januari 2002 skall läsas som hänvisningar till euro enligt den fastställda omräkningskursen. Med rättsliga instrument avses alla handlingar med rättslig verkan t ex lagar, avtal och transaktioner. Det innebär att t.ex. ett avtal som stipulerar en ersättning i tyska mark från och med den 1 januari 2002 skall läsas som att ersättning i euro skall utgå beräknad enligt den fastställda omräkningskursen.

Betalningar

Det kommer inte att vara möjligt att göra utlandsbetalningar i de 12 nationella valutorna efter den 31 december 2001. Betalningsuppdragen i dessa valutor med en valuteringsdag efter den 31 december och som utförs via SWIFT:s internationella nätverk för betalningsförmedling kommer från augusti 2001 inte att accepteras utan kommer att returneras till avsändaren. Från och med den 1 januari 2002 kommer det inte hellre längre att vara möjligt att betalningsutjämna och aveckla elektroniska betalningar i de nationella valutorna. Vidare information om betalningssystem inom EU finns i en rapport från ECB "Payment and Securities Settlement System in the European Union" – third edition, juni 2001.

Idag är det fortfarande dyrare att sända betalningar mellan länderna än inom länderna, och för små betalningar har det tills nyligen inte funnits någon specialanpassad elektronisk lösning för att sända betalningar mellan länderna. För några månader sedan startade dock Euro Banking Association ett elektroniskt betalningssystem för småbetalningar, STEP 1, inom EU. Postgirosystemen i EU-länderna samarbetar även de om girobetalningar i euro.

För att effektivisera betalningarna introduceras också ett internationellt bankkontonummer IBAN i Europa under 2001.

Syftet med IBAN är att möjliggöra en automatisk hantering av betalningar (STP = Straight Through Processing). Samtidigt ökar säkerheten i överförandet av betalningen.

Faktaruta 2. STEP I

- **Step I** är ett system för små eurobetalningar som drivs av EBA, Euro Banking Association.
- **Step I** hanterar betalningar på upp till □ 50.000. I undantagsfall kan större betalningar göras.
- Över 100 banker är anslutna till Step I, inklusive SEB, Svenska Handelsbanken, FöreningsSparBanken och Nordea
- Genom **Step I** kan betalningar göras till en majoritet av Europas invånare.
- Idag hanterar systemet betalningar med valuta påföljande dag, men systemet kommer att utvecklas till att hantera betalningar med valuta samma dag.

Införandet av euron ökar kraven på effektiva rutiner för betalningar över gränserna. Därigenom kan kostnaden för betalningar mellan länderna på sikt sänkas till en nivå som är likvärdig med den för inhemska betalningar.

I framtiden blir det viktigt att veta betalningsmottagarens IBAN när utlandsbetalningar inom Europa görs. Denna information är nödvändig för att betalningen och betalningsinformationen ska kunna hanteras automatiskt. Genom automatiseringar kommer kostnaden för utlandsbetalningar att bli betydligt lägre än vad den är idag.

De svenska bankerna kommer att informera sina kunder om IBAN. De kunder som är betalningsmottagare, t.ex. för att de exporterar till andra länder i Europa, måste ange IBAN i samband med faktureringen. Det bör framgå av fakturan vilket IBAN kunden har på samma sätt som det idag står bank- eller postgironummer för inhemska betalningar.

Tidplan för införandet av eurosedlar och euromynt i de 12 länderna i euroområdet

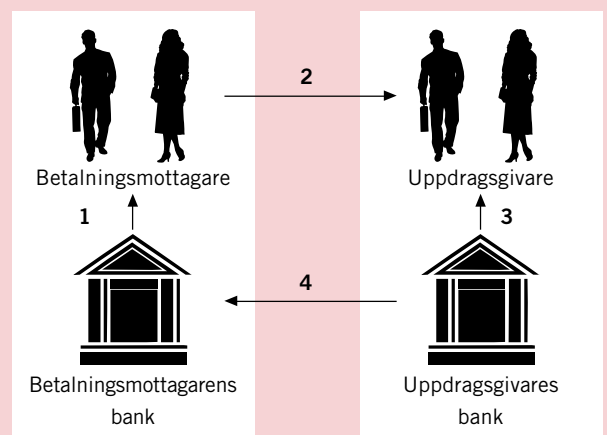
Nedan redovisas den tidplan för utbytet av sedlar och mynt som fastställs för euroområdet och för de olika EMU-länderna.

Övergången från nationella sedlar och mynt till euro är inom gemensamma ramar olika utformad i euroländerna och framgår av respektive lands nationella övergångsplan. Cirka 14,5 miljarder eurosedlar och 50 miljarder euromynt kommer att tillverkas i hela euroområdet inför den 1 januari 2002.

Inväxlingsperioden, den tidsperiod när euron och nationella sedlar och mynt kommer att användas samtidigt varierar mellan fyra veckor och två månader. Man räknar med att huvuddelen av de dagliga betalningarna med kontanter kommer att ske i euro redan den 15 januari 2002 – två veckor efter dagen E, introduktionsdagen för euron.)

Om nationella sedlar och mynt fortfarande finns kvar efter inväxlingsperioden, kommer de att kunna växlas in hos respektive nationell centralbank under en obegränsad eller relativt lång tidsperiod (se nedan). I tabellen på nästa sida redovisas de nationella övergångsscenarierna.

Figur 1. Skiss över hur IBAN fungerar i betalningsflödet

1. Betalmottagaren (säljare) tilldelas IBAN av sin bank.
2. Information om betalmottagarens IBAN förmedlas till uppdragsgivaren (köparen).
3. Uppdragsgivaren skickar ett betalningsuppdrag, vilket innehåller betalmottagarens IBAN.
4. Ett betalningsmeddelande med IBAN, vilket kontrollerats av avsändande bank, skickas till mottagande bank. Betalmottagarens konto krediteras.

Land	Sista datum då nationella sedlar och mynt är lagliga betalningsmedel	Sista datum för inväxling av nationella sedlar och mynt hos affärsbanker	Sista datum för inväxling av nationella sedlar och mynt hos de nationella centralbankerna
Belgien	28.02.2002	31.12.2002	Mynt: 31.12.2004 Sedlar: obegränsat
Finland	28.02.2002	Beslutas individuellt av varje bank	Mynt: 10 år Sedlar: 10 år
Frankrike	17.02.2002	30.06.2002	Mynt: minst tre år Sedlar: 10 år
Grekland	28.02.2002	Beslutas individuellt av varje bank	Mynt: 2 år Sedlar: 10 år
Irland	09.02.2002	30.06.2002	Mynt: obegränsat Sedlar: obegränsat
Italien	28.02.2002	Beslutas individuellt av varje bank	Mynt: 10 år Sedlar: 10 år
Luxemburg	28.02.2002	30.06.2002	Mynt: 31.12.2004 Sedlar: obegränsat
Nederländerna	28.01.2002	31.12.2002	Mynt: 01.01.2007 Sedlar: 01.01.2032
Portugal	28.02.2002	30.06.2002	Mynt: 31.12.2002 Sedlar: 20 år
Spanien	28.02.2002	30.06.2002	Mynt: obegränsat Sedlar: obegränsat
Tyskland	31.12.2001 ⁷	31.12.2002	Mynt: obegränsat Sedlar: obegränsat
Österrike	28.02.2002	Beslutas individuellt av varje bank	Mynt: obegränsat Sedlar: obegränsat

⁷ Företag i Tyskland kommer dock att acceptera den nationella valutan fram till åtminstone den 28 februari 2002 i överensstämmelse med det gemensamma pressmeddelandet som utfärdades av handels intresseorganisationer den 22 oktober 1998.

Ett svenskt övergångsscenario

Antagningsförfarande och övergångsprocess

Om Sverige skulle besluta sig för att ansöka om deltagande i valutaunionen, gäller samma procedurer som när de nuvarande länderna anslöt sig. Se nedan i faktaruta 3. I förberedelsearbetet har deltagarna i SIFS utgått från att övergångsprocessen för Sverige kommer att ha samma faser som gällt för de nuvarande deltagarna i euroområdet (se figur 2). Utgångspunkten har också varit att Sverige skulle kunna välja en kortare övergångsperiod än de tre år, som de nuvarande deltagarländerna med undantag för Grekland har haft. Ett inträde i valutaunionen och samtidig introduktion av eurosedlar och -mynt har inte varit huvudscenariot. Ett sådant s.k. Big Bang är praktiskt mer komplicerat och innebär att Sverige måste avvakta ett inträde i valutaunionen till dess alla praktiska förberedelser är klara. Big Bang alternativet beskrivs vidare nedan.

De olika faserna i en övergångsprocess vid ett eventuellt svenskt deltagande i valutaunionen illustreras i figur 2. Även om förberedelsearbetet inför ett EMU-inträde inleds under förvarningsperioden är det sannolikt först i samband med ett svenskt politiskt beslut om att delta i EMU som förberedelserna för en övergång till euron intensifieras. I lägesrapport 5 redogjorde den finansiella sektorn mer översiktligt för vilka anpassningsåtgärder som skulle vara nödvändiga inför en svensk övergång till euron och hur långa ledtiderna mot den bakgrunden skulle behöva vara. Sedan lägesrapport 5 publicerades i början av år 2000 har Riksbanken fördjupat och kompletterat analysen av ledtiderna för

Faktaruta 3. Antagningsförfarande för medlemsländer med undantag

De EU-länder som inte uppfyller konvergensvillkoren för att få delta i valutaunionen, i dagsläget endast Sverige, kallas medlemsland med undantag. (Danmark och Storbritannien har enligt fördraget särskilda undantag, som inte kan jämföras med den svenska situationen). Enligt fördraget ska länder med undantag, som Sverige, minst vartannat år, eller på begäran av det enskilda medlemslandet, granskas av Europeiska Kommissionen och ECB. Granskningsförfarandet är detsamma som när de nuvarande deltagarländerna gick med i valutaunionen. Kommissionen och ECB ska göra en bedömning av hur väl ekonomiska och legala konvergenskriterier är uppfyllda. Europaparlamentet ska sedan lämna synpunkter på Kommissionens och ECB's rapporter, varefter rådet i dess sammansättning av stats- och regeringschefer ska diskutera det förslag från Kommissionen, som Ekofinrådet sedan har att fatta formellt beslut om.

Inför ett inträde i valutaunionen måste en fast omräkningskurs mellan euron och det ansökande landets valuta fastställas. Efter förhandlingar mellan alla deltagarländer och det ansökande landet fattar Ekofinrådet, på förslag av Kommissionen och efter att ha hört ECB, beslutet om omräkningskursen.

De rättsliga ramarna för införandet av euron i de nuvarande deltagarländerna är de s.k. euroförordningarna. I euro-förordningen nr 1103/97 om vissa bestämmelser som har samband med införandet av euron behandlas bl. a. kontraktskontinuitet, omräkningsregler och avrundningsregler. I förordningen nr 974/98 om införandet av euron behandlas hur euron ska ersätta den nationella valutan, vad som gäller beträffande rättsliga instrument uttryckta i nationell valuta, hur sedelutbytet ska ske osv. De tidsramar som anges i den senare förordningen gäller dock endast för de nuvarande deltagarländerna.

Euroförordningarnas innehåll kommer sannolikt att tillämpas även på framtida ansökarländer, men nya förordningar kommer att behöva antas för att reglera inträdet av de nya deltagarna i valutaunionen. Ansökarländerna måste vidare upprätta egna nationella övergångsscenarioer för hur utbytet av valuta ska gå till i praktiken.

produktion av svenska eurosedlar och -mynt samt inlett analysen av stegen i ett svenskt utbyte av kronsedlar och -mynt mot eurosedlar och -mynt. Resultatet hittills av utredningsarbetet rörande sedlar och mynt redovisas i appendix 1 och 2. Riksbankens fördjupade analys av sedel- och myntproduktionen har visat att fler förberedelser kan planeras under förvarningsperioden, vilket medfört att ledtiden från ett svenskt beslut om att ansöka om inträde till ett sedel- och myntutbyte kunnat kortas ner från omkring 40 månader till 21 månader.

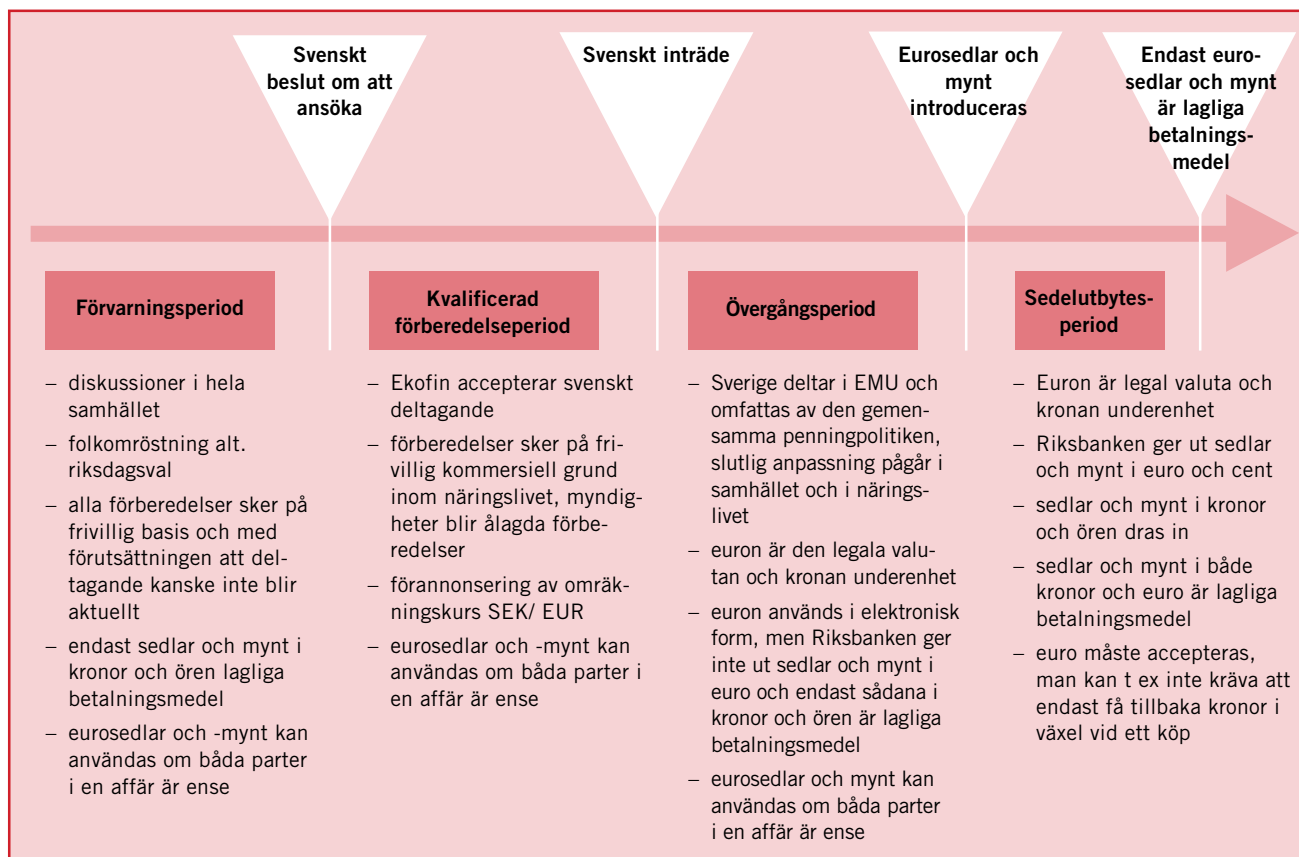
SIFS utgår i sin planering från att det vid ett beslut om ett svenskt inträde i EMU kommer att finnas en politisk önskan om att dra fördel av deltagandet genom att så snart som möjligt delta i samarbetet. Det är därför sannolikt att övergångsprocessen blir mindre utsträckt i tiden för Sverige än för den första vågens euroländer. Inträdet för Grekland är ett exempel på hur övergångsprocessen kan vara mer komprimerad än för de länder som först trädde in i EMU.

Övergångsperioden – med euron som valuta och kronan som lagligt betalningsmedel

Om det blir aktuellt med ett svenskt inträde i valutaunionen⁸ kommer euron att införas som valuta i Sverige samma dag som inträdestidpunkten infaller. Senast vid den tidpunkten fastställs också den fasta kursen för omräkning mellan kronor och euron med fem decimaler. Sveriges legala valuta är euro och kronan utgör ett s.k. icke-decimalt uttryck för euron. Varje belopp i kronor har ett fast motvärde i euro enligt den officiella omräkningskursen. Här presenteras några frågeställningar i anslutning till övergångsperioden.

Till skillnad mot vad som gäller för de nuvarande deltagarländerna kommer det vid ett svenskt inträde i valutaunionen att finnas eurosedlar i cirkulation i vår omvärld. Detta faktum bör dock inte leda till någon skillnad i synen på vilken valuta som gäller i Sverige under över-

Figur 2. Övergångsprocessen vid ett eventuellt svenskt deltagande i valutaunionen

gångsperioden. Den legala valutan är euro men sedlar och mynt i euro är ännu inte lagliga betalningsmedel i Sverige. Liksom i de nu deltagande länderna kommer euron att fungera som elektronisk valuta i betalningar t ex mellan banker eller med kredit-/betalkort. Likaså kommer euro att ersätta kronor i t.ex. Riksbankens redovisning och i RIX-systemet⁹ från inträdet. Vidare kommer en redenominering av merparten av den svenska statsskulden att genomföras, dvs. en omräkning sker från svenska kronor till euro.

Under förutsättning att Sverige har en övergångsperiod på samma sätt som de nuvarande deltagarländerna i valutaunionen bör följande resonemang kunna föras.

Enligt 5 kap. 1 § lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank är sedlar och mynt som ges ut av Riksbanken lagliga betalningsmedel. Av 5 kap. 2 § samma lag framgår att sedlar får ges ut med olika valörer av kronor samt mynt i olika valörer av kronor och ören. Eftersom lagen begränsar lagligt betalningsmedel till de fysiska kronsedlar och -mynt som Riksbanken ger ut, kommer det lagliga betalningsmedlet i Sverige att vara sedlar och mynt i valutaenheten kronor fram till dess att sedlar och mynt i euro ges ut av Riksbanken. Mynt i euro har en nationell sida och för att fullmäktige i Riksbanken ska kunna bestämma om utseendet på denna för de euromynt som Riksbanken ska ge ut, måste det ske en lagändring som medger att svenska mynt får ges ut i euro och cent.

Under en övergångsperiod, när det råder valfrihet att använda kronor eller euro i kontrakt, transaktioner m.m., kommer således endast sedlar och mynt i kronor och ören att vara lagliga betalningsmedel i Sverige, dvs. var och en inom Sveriges gränser är endast skyldig att ta emot sedlar och mynt i kronor och ören som ges ut av Riksbanken som betalning. Sker betalning på annat sätt, t ex med eurosedlar eller euromynt, måste vederbörande ta reda på om motparten accepte-

rar detta betalningsmedel. Det är viktigt att allmänheten får tydlig information om saken.

Svenskar kommer t.ex. att ha med sig eurosedlar hem till Sverige när de har besökt något euro-land och utländska besökare från euroländerna kommer att ha med sig eurosedlar till Sverige och kan komma att vilja betala med dessa sedlar även här. Hur detta lyckas beror på om post- och bankväsendet och detaljhandeln frivilligt går med på en sådan betalning, eftersom endast kronsedlar och -mynt är lagliga betalningsmedel under övergångsperioden. Sannolikt kommer det i många sammanhang att vara möjligt att få betala med eurosedlar, eftersom många inom exempelvis detaljhandeln säkerligen kommer att acceptera betalning med dem, på samma vis som affärsidkare idag t.ex. tar emot norska kronor och danska kronor i gränshandeln.

Sedelutbytesperioden – med både euron och kronan som lagliga betalningsmedel

Den dag som Riksbanken introducerar eurosedlar och euromynt blir dessa också lagliga betalningsmedel i Sverige. Under en kortare period kommer således eurosedlar och euromynt såväl som kronsedlar och -mynt att vara lagliga betalningsmedel. När sedelutbytesperioden avslutas är enbart eurosedlar och euromynt lagligt betalningsmedel. Denna sedelutbytesperiod, vars längd kommer att bestämmas för Sverige efter förhandlingar inom EU på samma sätt som övergångsperioden, bör vara så kort som möjligt med hänsyn till de praktiska problem som är förknippade med användningen av dubbla valutor.

T ex måste post- och bankväsendet och detaljhandeln under utbytesperioden måste hantera dubbla valutor, vilket kan bli kostsamt. Dubbel prismärkning är en annan hantering för detaljhandeln som ger extra kostnader. Om man följer EG-förordningen som den tillämpats för de nuvarande deltagarna ska sedelutbytesperioden vara maximalt sex månader. I praktiken har

⁸ Valuta är den penningenheter som gäller enligt varje lands nationella lagstiftning.

⁹ Riksbankens system för avveckling av betalningar, främst mellan banker i Sverige

man gemensamt beslutat att utbytet ska genomföras snabbare, under ca 4-8 veckor, se tabell över nationella övergångsscenarier på sidan 8.

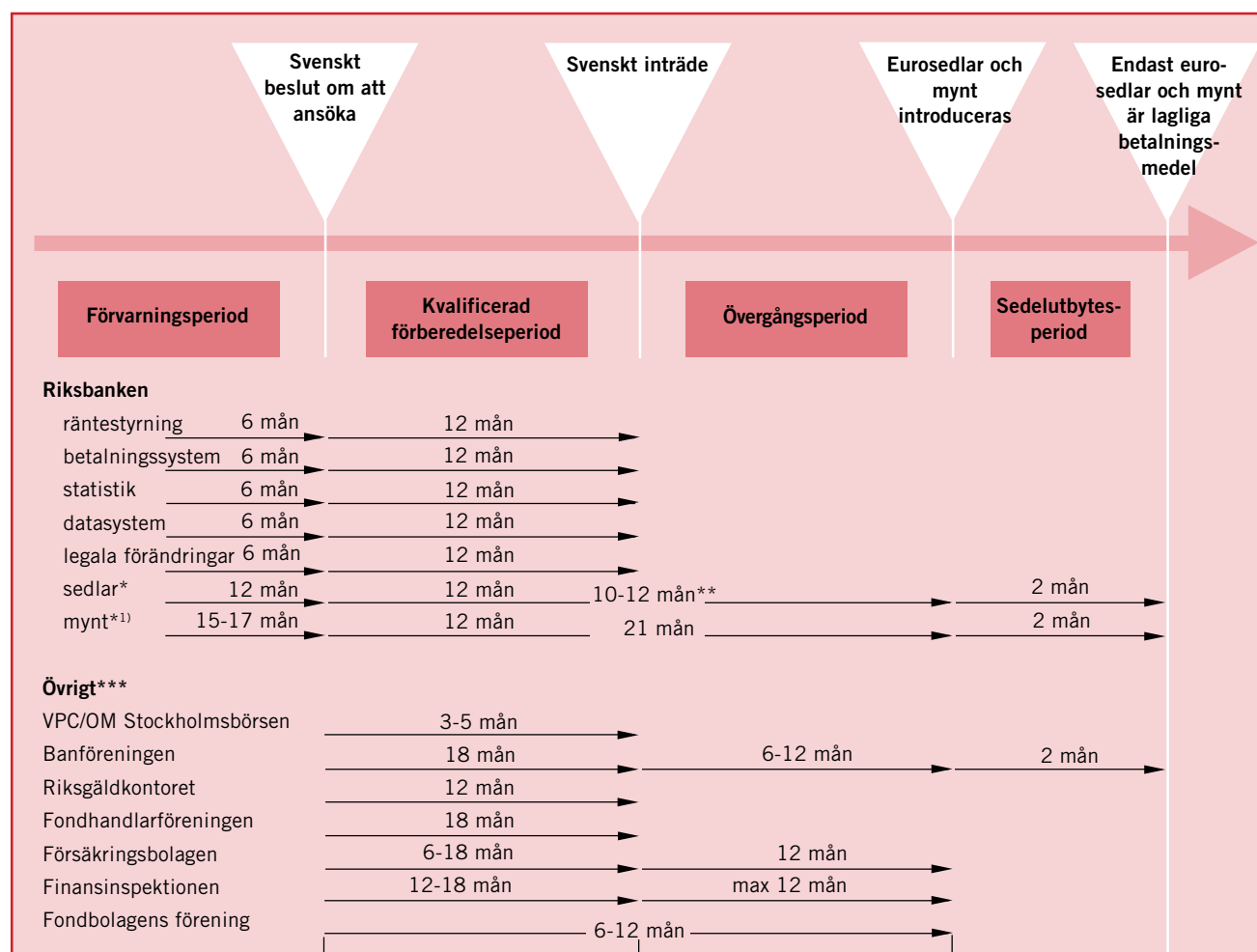
Efter sedelutbytesperiodens slut, kommer Riksbanken under en period att, i utbyte mot euro till omräkningskursen, ta emot kronsedlar och -mynt som banken tidigare givit ut. Riksbanken beslutar om hur lång en sådan inväxlingsperiod skulle vara i Sverige.

FLERA PRAKTISKA FRÅGOR ATT BESVARA

Vid en övergång till euro som valuta uppstår andra frågor vid användningen av den nya valutan.

Frågor att hantera är omställningen från kronor till euro hos ekonomins aktörer, t.ex. i redovisningssystem och i handeln. Nedan belyses det praktiska utbytet av sedlar och mynt, t.ex. hur avrundningar ska gå till och hur många decimaler som minst måste användas. Avrundningsproblematiken handlar om huruvida man ska avrunda till ett visst antal decimaler eller till heltal eller t.o.m. till jämna heltal. En annan fråga är hur schablonbelopp ska hanteras vid omräkning från kronor till euro. Med schablonbelopp menas sådana belopp som är relativt allmänt kända och som kan användas som olika typer av

Figur 3. Finansiella sektorns nödvändiga ledtider för en fullständig övergång till euro

1) Utan forcering av förberedelserna och produktionen av mynt beräknas den totala ledtiden efter ett svenskt beslut om att ansöka till att eurosedlar och -mynt har börjat introduceras 36-38 månader vid produktion i Sverige.

* Vid ett inträde efter den 1 januari 2002 med utnyttjande av viss utländsk produktionskapacitet

** Investeringsperiod 12 månader och produktionstid 10-12 månader = 22-24 månader

*** Finansbolagens förening har inte angivit någon samlad ledtid för sina medlemmar. Bedömningen är dock att företagen inte kommer att få några tidsmässiga svårigheter vid en euroomställning.

De sammanlagda ledtiderna för den finansiella sektorn och för de statliga myndigheterna redovisas i figur 4.

* I enlighet med myndigheternas rapporter till regeringen år 2000.

gränsvärden eller dylikt. Exempel på schablonbelopp är barnbidrag, studiebidrag och gränsvärdet för betalning av inkomstskatt.

OMRÄKNINGSREGLER: KRONOR – EURO

I rådets förordning EG nr 1103/97 artikel 4 och 5 finns bestämmelser om hur belopp ska räknas om och redovisas. De gäller både vid omräkning (konvertering) av nationella valutaenheter till euro och omräkning från euro till nationella valutaenheter. De gäller även vid omräkning från en nationell valutaenhet till en annan.

Enligt artikel 4.1 ska en omräkningskurs (konverteringsfaktor) fastställas för den nationella valutan i varje land som omfattas av förordningen. Denna kurs ska fastställas med sex signifikanta siffror. Omräkningskursen får inte avrundas eller avkortas vid omräkning. Det följer av artikel 4.2.

Omräkningskursen ska enligt artikel 4.3 användas för omräkning både från en nationell valutaenhet till euro och från euro till en nationell valutaenhet. Inverterade kurser som härleds från omräkningskurserna får inte användas. När ett belopp, som ska betalas eller redovisas, har räknats om till euro enligt artikel 4, avrundas det enligt artikel 5 uppåt eller nedåt till närmaste cent. Beloppet har då högst två decimaler.

Om belopp som ska betalas eller redovisas har räknats om till en annan nationell valutaenhet, om sådan finns vid ett svenskt inträde, avrundas beloppet uppåt eller nedåt till närmsta underenhet. Om underenheter saknas, görs avrundningen till närmsta enhet eller enligt nationell lagstiftning eller praxis med högst två decimaler. Om beloppet efter en omräkning ligger exakt mittemellan, avrundas det uppåt¹⁰.

¹⁰ Bestämmelser om vad som gäller vid omräkning av penningbelopp från en nationell valuta till en annan s.k. tri-angulering, finns i artikel 4.4. Det innebär att det aktuella beloppet först räknas om till ett belopp i euro, som sedan får avrundas till minst tre decimaler och därefter räknas om till den andra nationella valutan. Någon annan beräkningsmetod får inte användas. Det inverterade värdet får alltså inte användas.

AVRUNDNING, DECIMALER OCH SCHABLONBELOPP

Kronans värde gentemot euron är i dagsläget ungefär 1/9. En euro är ca 9,40 kronor (augusti 2001), vilket gör att 1 cent är värd ca 9 öre. I och med detta kan heltalsbelopp kronor normalt inte omräknas till heltalsbelopp i euro. En direkt översättning av ett belopp i kronor till euro eller vice versa måste därför innehålla decimaler för att bevara tillräcklig noggrannhet.

Svenska myndigheter hanterar i dagens läge normalt endast hela kronor. I början av 1970-talet, då man inom många svenska myndigheter började bygga IT-system, fanns inga krav på att använda ören i beräkningarna. Värdet på den svenska kronan var då ungefär detsamma som på euron idag. Analog med detta skulle man kunna dra slutsatsen att decimaler inte nödvändigtvis skulle behövas hos statliga myndigheter vid övergång till euro.

Statskontoret har regeringens uppdrag att samordna de statliga myndigheternas arbete med vissa euroförberedelser. I en rapport publicerad 2001 ger kontoret vissa rekommendationer som sammanfattas nedan.

Vad gäller decimaler har Statskontoret följande förslag till rekommendationer som skulle gälla såväl för en övergångsperiod som efter övergångsperiodens slut, om inte annat anges.

- En omräkning mellan svenska kronor och euro får ske med hjälp av konverteringsfaktorn med sex signifikanta siffror (fem decimaler). Vid följande beräkningar med omräknade belopp bör de belopp som ingår i beräkningen bestå av minst tre decimaler. De belopp som sedan lagras bör ha minst två decimaler. De konverterade belopp som lagras eller används i ett verksamhetssystem som inte kan eller ska hantera decimaler avrundas till heltal.
- Alla belopp som går in i ett ekonomisystem bör ha minst två decimaler. När nya verksamhetssystem konstrueras bör vid behov utrymme ges för minst två decimaler i belopp som ska lagras. När beräkningsmoduler konstrueras bör dock alltid utrymme ges för minst tre decimaler.

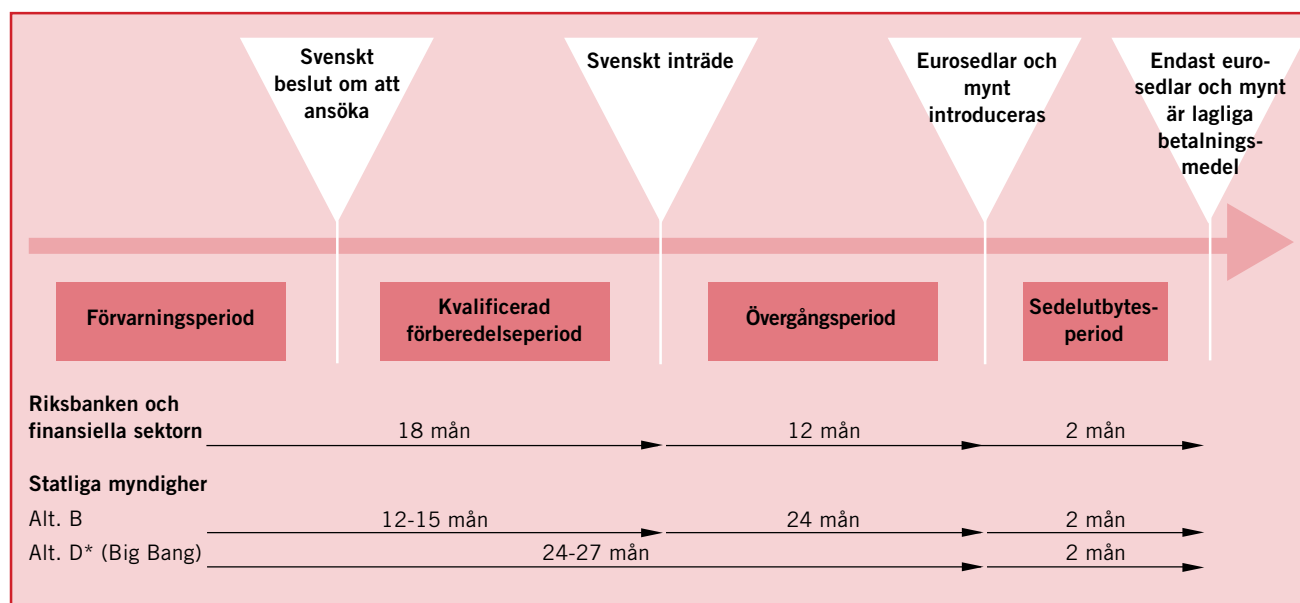
- Vid beräkningar i flera steg rekommenderar Statskontoret att beloppen avrundas så sent som möjligt.
- Under övergångsperioden rekommenderar Statskontoret att schablonbeloppen hanteras som alla andra belopp som måste konverteras. Efter övergångsperiodens slut bör schablonbelopp och gränsvärden vara i jämna hundratals eller tiotal euro. I undantagsfall kan småbelopp behöva uttryckas även med angivande av cent, men då i tiotal cent.

I Sverige används sedan många år en avrundning av köpebelopp vid kontantbetalningar till närmaste femtioöring¹¹. För svensk del vore det rimligt att fortsätta med någon form av avrundning av liknande storlek¹². Detta skulle innebära att 1- och 2-centsmynten i praktiken inte skulle användas i Sverige. Därför utgår Riksbanken från att hanteringen av 1- och 2-centsmynten i Sverige blir begränsad. Dessa mynt kommer heller inte aktivt att distribueras av Riksbanken. Naturligtvis kommer de dock att vara lagliga betalningsmedel även i Sverige. Finland kommer att använda sig av samma tillvägagångssätt vid introduktionen av mynt i euro.

Ledtider i ett svenskt övergångsscenario

För den finansiella sektorns del gäller att den allra största delen av anpassningsåtgärderna måste vara genomförda redan i samband med ett svenskt inträde. Under övergångsperioden genomförs återstående anpassning, och svenska eurosedlar och euromynt produceras. Under övergångsperioden genomförs även omfattande informationsinsatser inför sedel- och myntutbytet. Den fördjupande och kompletterande analys som Riksbanken genomfört om ledtiderna sedan lägesrapport 5 publicerades visar att ledtiderna, dvs tiden mellan ett beslut om att ansöka om medlemskap och introduktion av eurosedlar och -mynt, i produktionen av sedlar och mynt kan kortas från 36-38 månader till 21 månader. Den hittills genomförda analysen av stegen i utbytet av sedlar och mynt har inte föranlett någon förändring i antagandet att två månader är en rimlig tid för själva utbytet. Frågan kommer att analyseras vidare på basis av erfarenheterna från utbytet år 2002 i de nuvarande länderna i euroområdet.

Figur 4. Ledtider för finansiella sektorn och statliga myndigheter

* I Enlighet med myndigheternas rapporter till regeringen 2000.

¹¹ Lagen 1970:1029 om avrundning av vissa öresbelopp.

¹² I rådets förordning 1103/97 hänvisas i inledningen punkt 11 samt i artikel 5 till nationella bestämmelser eller nationell praxis i vissa fall av avrundningar.

Sammanlagt behöver förvarningsperioden och den kvalificerade förberedelseperioden för den finansiella sektorn uppgå till 18 månader, vilket är något längre än för statliga myndigheter som anser att en kvalificerad förberedelseperiod på 12-15 månader bör vara tillräcklig. Den längre förberedelseperioden i den finansiella sektorn beror på att större delen av övergången till euron i den finansiella sektorn måste ske redan före ett svenskt inträde. Å andra sidan är övergångsperioden för den finansiella sektorn kortare, 12 månader, mot statliga myndigheters behov av en övergångsperiod på 24 månader. I en process med fyra faser enligt nedan, figur 3, inklusive sedelutbytesperioden, uppgår således den sammanlagda ledtiden för den finansiella sektorn till $18+12+2 = 32$ månader och för statliga myndigheter till $12+24+2=38$ månader.

Något om "Big Bang" som ett alternativt övergångsscenario

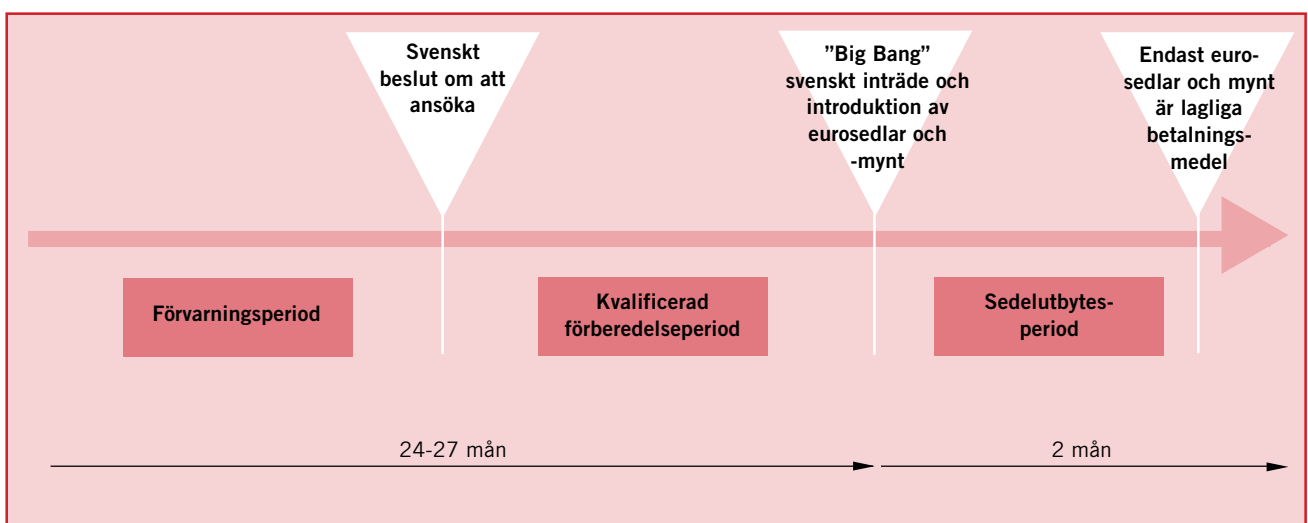
Att även tillhandahålla eurosedlar och euro-mynt, dvs. att påbörja ett sedel- och myntutbyte, vid samma tidpunkt som ett inträde i EMU:s tredje etapp har kommit att kallas Big Bang.

Detta är ett alternativt scenario till det som SIFS arbetat med, och har diskuterats av andra statliga myndigheter. Enligt detta övergångsscenario krävs, efter ett politiskt beslut om svenskt

deltagande i valutaunionen, en kvalificerad förberedelseperiod om 24-27 månader. Därefter sker inträdet i valutaunionens tredje etapp och introduktionen av eurosedlar och -mynt samtidigt. Euron blir svensk valuta och legalt betalningsmedel parallellt med kronor under sedelutbytesperioden. Det innebär ett krav på att euron kan hanteras i alla transaktioner av alla i Sverige från inträdesdagen. Med hänsyn till den längre kvalificerade förberedelseperioden dröjer det också längre innan Sverige kan delta fullt ut i alla samarbets- och beslutföra inom eurosamarbetet. Ett Big Bang-alternativ skiljer sig dock inte åt vad gäller produktionen av eurosedlar och -mynt. Tidsperioden mellan politiskt beslut och introduktionstidpunkt förutses här räckta för de förberedelser som krävs för att producera tillräckliga mängder av sedlar och mynt på samma sätt som vid ett stegvis övergångsscenario.

Fördelen med detta scenario är att det inte behöver uppstå någon oklarhet för allmänheten om eurons ställning under övergångsperioden. Först från inträdesdagen gäller euron i Sverige, men då fullt ut och direkt. En Big Bang ställer emellertid ytterligare höga krav på samordning och information till allmänheten varför kostnaderna sannolikt blir högre. Det är bakgrunden till att SIFS inte rekommenderar en Big Bang utan förordar en övergångsprocess i fyra faser.

Figur 5. Övergångsprocess vid sk Big Bang

Ledtider för produktion av svenska eurosedlar och euromynt

Här beskrivs mer i detalj hur Riksbanken planerar att framställa sedlar och mynt i euro inför ett utbyte vid ett eventuellt deltagande i EMU:s tredje steg.

Produktionen av eurosedlar och -mynt är tekniskt komplicerad och tidskrävande. Det är därför viktigt att det finns en handlingsberedskap för produktionen så att den kan starta så fort ett eventuellt politiskt beslut om inträde i EMU:s tredje etapp har fattats. Riksbanken har utrett hur lång tid en produktion av Sveriges behov av eurosedlar och -mynt skulle ta och vilka förberedelser som krävs för att produktionen inte onödigtvis ska fördröja ett svenskt inträde. I denna rapport förutsätts att AB Tumba Bruk står för den huvudsakliga svenska produktionen av sedlar och mynt i euro, något som inte nödvändigtvis behöver ändras av en försäljning av Tumba Bruk, som f.n. diskuteras inom Riksbanken.

Det scenario som Riksbanken har utgått från är att maximalt en tvåårig övergångsperiod står till förfogande mellan ett politiskt beslut om att ansöka om inträde i valutaunionen och en introduktion av eurosedlar och -mynt. Det är den övergångsperiod som statliga myndigheter anser som nödvändig för sina anpassningsåtgärder. I praktiken kan övergångsperioden bli såväl längre som kortare, beroende på hur lång övergångstid andra samhällssektorer behöver.

Eurosedlar och euromynt

LEDTIDER FÖR PRODUKTION AV EUROSEDLAR
För att ett eventuellt utbyte av sedlar ska kunna genomföras i Sverige måste det finnas tillräckligt med tillverkade eurosedlar för att motsvara värdet på den nu utelöpande sedelstocken. Euro-

rosedlar ges ut i valörerna 5, 10, 50, 100, 200 och 500 euro. Den volym eurosedlar som måste produceras för detta är ca 270 miljoner stycken, med ett värde av något mindre än tio miljarder euro. Inga lager är inräknade i dessa siffror, utan hela volymen ska spridas i samhället. Produktionen för lagerhållning planeras följa därefter. Alla valörer beräknas inte komma att produceras vid Tumba Bruk utan endast valörerna 5-50 euro. Högvalörsedlarna 100, 200 och 500

Faktaruta 4. Antaganden och utgångspunkter

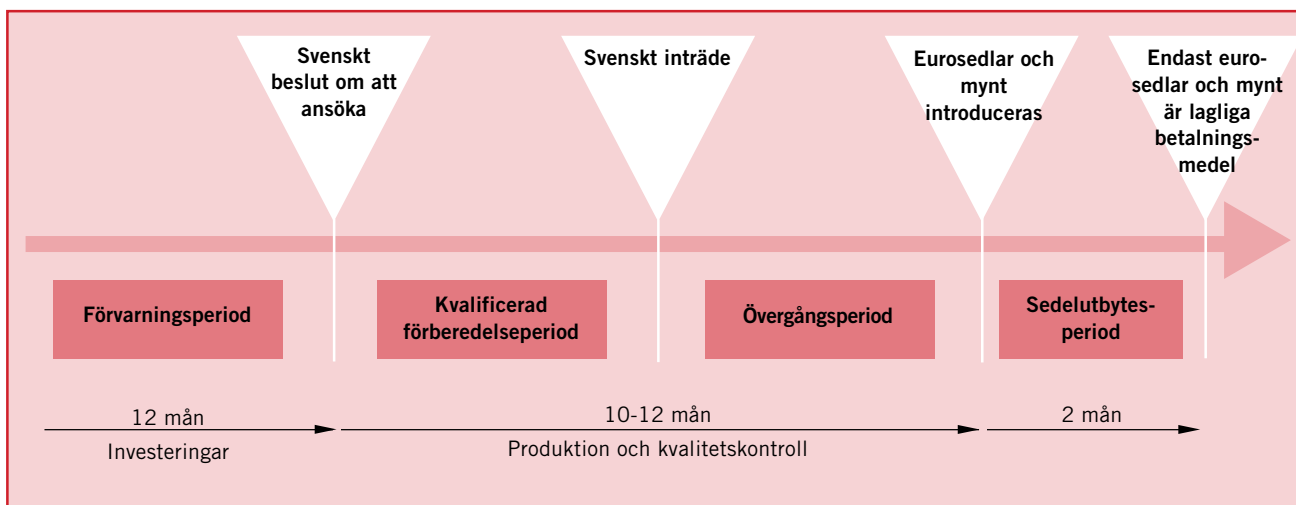
Sedlar

- Efter den 1 januari 2002 kan det finnas ledig produktionskapacitet i andra europeiska sedeltryckerier.
- Sverige vill träda in i EMU:s tredje etapp så fort som praktiskt möjligt efter ett politiskt beslut.
- Pågående förberedelsearbete fortsätter och delar av arbetet med tester, prov och vissa investeringar utförs under en förvarningsperiod.

Mynt

- 1- och 2-centmynt behöver inte produceras då Riksbanken utgår från att liknande avrundningsregler som finns idag i Sverige kommer att gälla.
- 840 miljoner mynt behövs vid introduktionstillfället.
- Produktion av mynten ska föregås av beslut om utformningen av den nationella sidan i riksbanksfullmäktige.
- En lagändring måste ske, strax efter beslutet om att ansöka om deltagande i valutaunionen, som ger fullmäktige behörighet att fatta detta beslut.
- Nationella sidor på mynten är utformade i förväg, men ej formellt fastställda.
- Tumba Bruk har förberett präglingens verktyg med den preliminära nationella sidan som förlaga.
- Extra investeringar och tillfällig utökning av personalresurser inom Myntverket och Tumba Bruk har genomförts.

Figur 6. Ledtider för produktion av svenska eurosedlar

euro förutsätts komma att köpas in från något av de andra EMU-länderna¹³. Anledningen är att sedelstocken i Sverige till mindre än 10 procent består av högvalörsedlar och att det därför inte är kostnadseffektivt att tillverka dessa på Tumba Bruk. Alla eurosedlar har gemensamt fastställda identiska utseenden och tekniska specifikationer inom relativt snäva toleranser. För att kunna kontrollera kvaliteten i enlighet med dessa såväl under som efter tryckningen, krävs vissa investeringar vid Tumba Bruk, vilka beräknas ta ca 12 månader att genomföra. I förberedelseperioden ingår även leverans av sedelpapper. Leveranstiden för papper antas inte överstiga tre månader. Produktionstiden för det svenska behovet av eurosedlar beräknas av Tumba Bruk ligga på ca 12 månader.

Eftersom Sverige inte kommer att byta ut sedlarna samtidigt som de andra länderna som redan nu är deltar fullt ut i EMU, kommer det att finnas möjlighet att vid behov lägga ut en större del av produktionen än vad som nämnts ovan på andra tryckerier. Vid behov skulle produktionstiden kunna minskas till 10 istället för 12 månader. Den totala ledtiden blir därmed mel-

lan 22 och 24 månader. Produktionen av eurosedlarna kommer således inte att sätta gränser för övergångsplaneringen.

LEDTIDER FÖR PRODUKTION AV EUROMYNT
Erfarenheterna från andra länder visar att tillverkningen av euromynt är komplicerad och kräver ett omfattande förberedelsearbete. Detta beror bl.a. på att den tillåtna toleransen för avvikelser från de tekniska specifikationerna för mynten är mycket liten för att mynten ska kunna användas i automater etc. Euromynten ges ut i valörerna 2 euro och 1 euro samt 5-, 10-, 20- och 50-cent. I Sverige beräknas behovet av färdigtillverkade euromynt behöva uppgå till ca 840 miljoner stycken för att introduktionen ska kunna ske säkert och tillförlitligt. Värdet på mynten uppgår till ca 340 miljoner euro. Den mängden inbegriper inga lager, utan utgör den mängd som bedöms nödvändig för att kunna ersätta de kronmynt som cirkulerar i samhället. Mynt för lagerhållning får tillverkas därefter. Uppskattningen har baserats på att nuvarande svenska avrundningsregler kommer att finnas kvar¹⁴, vilket minskar behovet av att använda 1- och 2-centsmynt, de lägsta valörerna. I Finland tillämpas sådana avrundningsregler.

Tillverkningen av euromynt är en process i flera steg, med formgivning, modellgjutning, verktygsframställning, provprägling och prägling. Liksom för sedlarna krävs kontinuerlig kva-

¹³ Det bedöms av kostnadsskäl inte som sannolikt att produktion av sedlar eller mynt kommer att ske utanför de länder som ingår i EMU.

¹⁴ Rådets förordning (EG nr 1103/97) om vissa bestämmelser i samband med införandet av euron hänvisar till nationell praxis och lagstiftning i vissa fall av avrundningar.

litetskontroll för att resultatet ska bli bra. Nedan följer en beskrivning av hur produktionen av euromynt går till och hur lång tid de olika momenten tar att genomföra. Därpå redovisas vilka möjligheter som finns att förkorta ledtiderna, mot bakgrund av att riksbanksfullmäktige våren 2000 uppdrog åt direktionen att pröva olika vägar för att säkerställa att produktionen av mynt i euro kan ske med sådan takt att den inte riskerar att fördröja ett eventuellt svenskt deltagande i EMU:s tredje etapp. I samband med detta ska anges vilka investeringar och andra förberedelser som behöver göras vid Myntverket inför en eventuell europroduktion och vilka kostnader det skulle medföra.

FORMGIVNING OCH MODELLGJUTNING

För euromyntet gäller att ena sidan har samma utformning oavsett vilket land som framställer mynten. Den andra sidan utformas nationellt inom givna ramar för tekniska specifikationer. Att förbereda och fastställa utformningen är en process med många moment och intressenter. Totalt sett tar hela formgivningsprocessen, från beställning av utformningsförslag till det att färdiga modeller av mynten är gjutna, mellan tre och fem månader.

Enligt 9 kap. 13 § i regeringsformen har Riksbanken ensamrätt att ge ut sedlar och mynt. Enligt 5 kap. 1 § i riksbankslagen ska fullmäktige bestämma utformningen av de sedlar och mynt som banken ger ut. Sedlar och mynt som ges ut av banken är lagliga betalningsmedel. I den gällande lydelsen av riksbankslagen anges att penningheten i Sverige benämns krona och att kronan delas i etthundra öre.

Eftersom riksbankslagen enbart medger att sedlar och mynt i kronor och ören ges ut måste riksbankslagen ändras innan fullmäktige kan besluta om utformningen av euromyntet.

VERKTYGSFRAMSTÄLLNING, PROVPRÄGLING OCH KVALITETSTESTER

Innan produktion av mynten i full skala kan ske måste präglingsverktyg ha framställts. Att producera verktyg som ger mynt av den kvalitet som föreskrivs¹⁵ har visat sig vara en teknisk utma-

ning för de länder som introducerar euron år 2002. Eftersom utformningen av de nationella sidorna av mynten skiljer sig åt mellan länderna har det berett stora svårigheter att få fram mynt med samma mått, vikt och elektriska ledningsförmåga oavsett tillverkningsort. Verktygen framställs först och sedan sker provprägling av ett antal mynt. Dessa kvalitetstestas noggrant, och därefter finjusteras verktygen tills mynten har den stipulerade kvaliteten. Denna process kan behöva upprepas ett antal gånger och erfarenheterna hittills från EMU-länderna visar att det tar ca ett år att producera färdiga präglingsverktyg. Kvalitetskontrollen kräver dessutom vissa investeringar i ny teknik vid Myntverket.

PRÄGLING

Efter det att präglingsverktyg framställts vidtar själva myntproduktionen. Myntverket inom Tumba Bruk har med nuvarande maskinpark och maskinutnyttjande en kapacitet att prägla ca 150 miljoner mynt per år. Detta bedöms motsvara det långsiktiga svenska myntbehovet, men är inte tillräckligt om Myntverket ska klara en eventuell produktion av samtliga euromynt inom en tvåårig övergångsperiod. Det kommer att behövas investeringar i fler präglingsmaskiner och arbete i flera skift för att mynten ska bli klara i tid. En möjlighet är också att lägga ut tillverkningen av vissa valörer på myntverk i andra EMU-länder. Detta antas bli fallet med tvåeuro-myntet, eftersom tillverkningen av detta kräver särskilt avancerade präglingsmaskiner. Räknas tvåeuro-mynten bort uppgår det totala produktionsbehovet till 785 miljoner mynt, vilket med nuvarande maskinpark och arbetsstyrka skulle ta fem år och tre månader att producera.

Myntverkets produktionskapacitet kan utökas till ca 500 miljoner mynt per år genom nyinvesteringar och arbete i två-skift. Investeringarna beräknas ta ca åtta månader att genomföra. Denna kapacitet, som bedöms vara företagsekonomiskt långsiktigt hållbar, skulle ge en effektiv präglingsperiod på ca ett år och nio månader.

¹⁵ Rådets förordning (EG nr 975/98) samt ändring enligt förordning (EG nr 423/1999).

Ledtiderna för alla moment som redovisats ovan (design 3-5 månader, präglingsverktyg 12 månader och prägning 21 månader – sammanlagt 36-38 månader) visar att den övergångstiden på två år som antas stå till förfogande mellan ett politiskt beslut om deltagande i valutaunionen och en önskad tidpunkt för introduktion av eurosedlar och -mynt inte är tillräcklig för framställning av euromynten vid Myntverket. Ett sätt att korta ledtiden är att tidigarelägga vissa förberedelser och utökningen av maskinparken. Detta innebär naturligtvis ett visst mått av ekonomiskt risktagande, som får ställas mot riksdagsbeslutet från år 1997 om största möjliga handlingsfrihet inför ett beslut om senare deltagande. Två moment i produktionsprocessen kan bli aktuella för tidigareläggande: formgivning och verktygstillverkning.

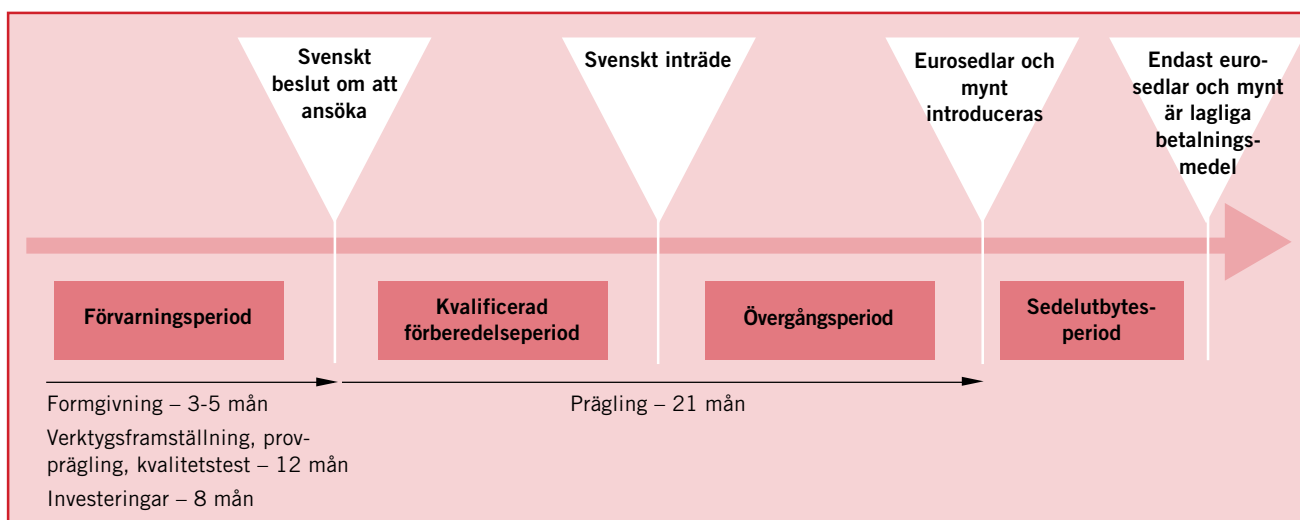
Att färdigställa utformningen av den nationella sidan av mynten i förväg i avvaktan på ett politiskt beslut skulle spara in minst tre månader i produktionsprocessen. Det som kan göras i förväg är att ta fram förslag till utformning som godkänns av statsheraldikerna, hovet och riksmarskalken. Förberedelser kan därtill göras så att en ändring av riksbankslagen kan ske omgående efter ett beslut om ansökan om deltagande i valutaunionen. Därefter kan fullmäktige fatta formellt beslut om utformningen av mynten.

Ett sätt att minska den totala ledtiden för produktionen av euromynt vore att använda det nya porträttet av kung Carl XVI Gustaf som sedan juni 2001 förekommer på de svenska en- och tio-kronorsmynten på den nationella sidan av eventuella en- och tvåeuromynt. För lägre valörer av euromynten skulle lilla riksvapnet utan sköld kunna vara ett lämpligt alternativ.

Även investering, verktygsframställning, provpräglning och kvalitetstest av alla valörer skulle kunna ske i förväg. Därmed skulle tillverkningen av euromynten kunna starta direkt efter ett beslut om ansökan om inträde i EMU:s tredje etapp, ändring av riksbankslagen och beslut av riksbanksfullmäktige om myntutformningen (förutsatt att det i förväg framtagna motivet godkänns av fullmäktige). Ledtiden för produktion av euromynt skulle därigenom minska med ca 12 månader och handlingsberedskapen höjas betydligt. Dessa förberedelser skulle kunna resultera i att färdiga mynt finns klara ca 21 månader efter det att ett politiskt beslut tagits, vilket visas i figur 7.

Detta ger en tillräckligt hög grad av beredskap för att kunna klara en introduktion av eurosedlar och mynt på ungefär samma tid som övriga statliga myndigheter behöver för övergångsprocessen.

Figur 7. Ledtider för produktion av euromynt med både design, investeringar av verktygstillverkning förberedd

Utbyte av sedlar och mynt

För utbytet av kronsedlar och -mynt mot euro-sedlar och -mynt vid ett eventuellt deltagande i valutaunionens tredje steg krävs en noggrann planering med lösningar som i vissa avseenden avviker från hur kontanthantering ser ut idag. De nuvarande euroländerna genomför sitt byte av sedlar och mynt i början av 2002 och erfarenheterna från detta kommer att tillvaratas i planeringen inför ett eventuellt svenskt valutabyte. Riksbanken måste dock ta hänsyn till att svensk kontanthantering är annorlunda organiserad än i andra europeiska länder. Riksbankens helägda dotterbolag Pengar i Sverige AB (PSAB) hanterar numera den distribution av sedlar och mynt som tidigare sköttes av Riksbanken. Därför är det viktigt att även PSAB deltar i planeringen för ett eventuellt byte av sedlar och mynt.

Inledningsvis lämnas här en kort beskrivning av hur kontanthantering ser ut i Sverige idag. Därefter skisseras ett scenario för hur det kan tänkas gå till att distribuera eurosedlar och -mynt samt att dra in och makulera kronor. Slutligen behandlas de förberedelser som Riksbanken måste genomföra före ett eventuellt byte av sedlar och mynt. Dessa inbegriper tillvaratagande av krav på säkerhet och legala förändringar som ett valutabyte av sedlar och mynt skulle medföra. Riksbankens undersökningar visar entydigt på att ett utbyte av sedlar och mynt vid ett årsskifte bör undvikas. Då är sedel- och myntmängden som störst vilket ställer höga krav på transport och säkerhet. Mars eller oktober är två tillfällen då volymerna är mer begränsad.

Kontanthantering idag

Riksbanken har avtal med PSAB om hantering av distribution av sedlar och mynt till banker

och postkontor. Detta innebär att företaget administrerar alla beställningar av kontanter från banker och post samt i ökande utsträckning från handeln. PSAB tar även emot sedlar och mynt från dessa aktörer för uppräknings-, äkthetskontroll och sortering samt för bokföring i Riksbankens redovisningssystem. Riksbanken ansvarar för att sedlar och mynt produceras samt för transport av nya sedlar och mynt från Tumba Bruk till PSAB. Transporter i övrigt sköts av fristående värdetransportörer, men också till viss del av PSAB. Eftersom distributionsformerna för kontanter befinner sig i ständig förändring är det svårt att säga hur de kommer att se ut om några år. Det är viktigt att ha ett eventuellt byte av sedlar och mynt från kronor till euro i åtanke när förändringar görs, så att möjligheten att genomföra utbytet på ett fullgott sätt inte försämras.

I den fortsatta diskussionen är utgångspunkten att det bedöms bli en period om maximalt två år mellan ett politiskt beslut om att ansöka om inträde i valutaunionen och en introduktion av eurosedlar och -mynt. Utbytesperioden beräknas pågå i maximalt två månader och introduktion av nya sedlar och mynt antas ske samtidigt i hela landet. En- och tvåcentsmynt antas som tidigare nämnts inte behöva distribueras, även om de är lagliga betalningsmedel i landet. PSAB antas framöver ha samma ställning på kontantmarknaden som i nuläget och det är därför naturligt att PSAB hanterar en stor del av distributionen av euron. PSAB har enligt avtal med Riksbanken ett ansvar att hålla beredskap inför en eventuell eurointroduktion. Nuvarande avtal mellan Riksbanken och PSAB gäller fram till 31 december 2002.

Aktiviteter vid ett byte av sedlar och mynt

Ett byte av sedlar och mynt kan delas upp i två steg:

- distribution ut i samhället av nya eurosedlar och -mynt
- indragning av sedlar och mynt i svenska kronor.

Nedan beskrivs kortfattat vilka aktiviteter dessa två delmoment skulle innehålla.

Gemensamma ramar vid ett byte av sedlar och mynt

För de nuvarande EMU-länderna finns gemensamma ramar för övergången till sedlar och mynt i euro (kommuniké från Ekofin-rådet ut i november 1999), som innebär att huvuddelen av kontantbetalningarna bör kunna göras i euro redan efter de två första veckorna 2002. Gamla och nya pengar får användas parallellt under en period som kan sträcka sig från fyra veckor till två månader. Eurosedlar och -mynt kommer att distribueras till banker viss tid i förväg, och även företag i detaljhandeln kommer att kunna få förhandstilldelning. Detta får dock inte leda till att kontanter ges ut till allmänheten före den 1 januari 2002. Endast begränsade mängder euromynt (s.k. testkit) kommer att tillhandahållas allmänheten och framför allt vissa speciellt utsatta grupper på begäran, men tidigast under senare hälften av december 2001.

ECB-rådet har beslutat om detaljerade villkor för förhandstilldelning av eurosedlar, om rutinerna för debitering i centralbankerna av bankernas tilldelade eurosedlar, sedel- och myntautomattillverkarens möjligheter att testa sina automater samt även antagit principen att de nationella centralbankerna under valutabytesperioden bör tillhandahålla vissa kontanthanteringstjänster utan avgift.

Sedel- och myntutbyte i Sverige

Vid en övergång till euro i Sverige måste ett antal beslut fattas såsom:

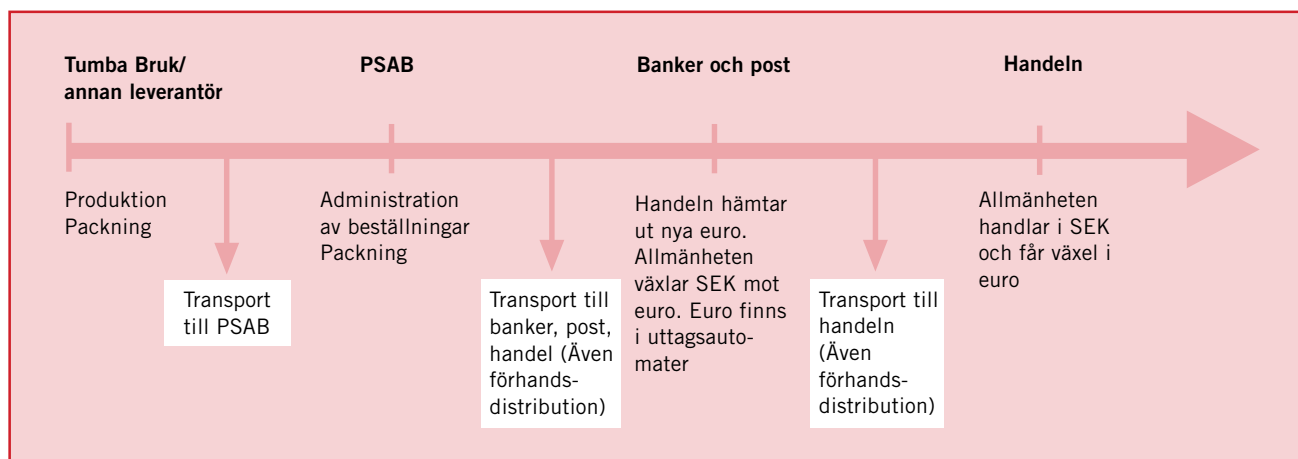
- vid vilken tidpunkt kronsedlar och -mynt ska upphöra att vara lagliga betalningsmedel,
- hur länge kronsedlarna och -mynten ska lösas in av Riksbanken,
- om hur eurosedlar och -mynt ska distribueras på förhand till banker,
- om när euromynt ska kunna lämnas ut till allmänheten,
- behov av eventuella extra uppräkningscentraler för att hantera den stora mängden mynt,
- om avrundning av belopp i euro till närmaste fem cent,
- om hanteringsavgift för mynt i kronor och euro under bytesperioden,
- om destruktion av mynt,
- om reaktiveringskampanj för kronmynten under tiden innan utbytet samt
- lagringsplatser för eventuella startpaket av mynt.

Volymen och distributionskedjan

Behovet av eurosedlar vid ett utbyte beräknas uppgå till ca 270 miljoner sedlar och behovet av euromynt till 840 miljoner mynt. Vikten på 840 miljoner euromynt uppgår till ca 4.700 ton. För distributionen beräknas behovet till ca 235 långtradartransporter. Den lagringsyta som krävs är ca 3.800 kvadratmeter (inklusive hantlingsutrymme).

Riksbankens totala myntskuld per den 31 december 2000 utgjorde ca 1.900 miljoner bruksmynt varav ca 1.800 miljoner var utelöpande. Till detta kommer ca 5 miljoner minnesmynt i olika valörer. Enligt tidigare erfarenheter vid utbyten av mynt i Sverige blir en betydande del av mynten oinlösta. Inlösta mynt beräknas i ett "maxalternativ" motsvara en vikt på närmare 8.800 ton. Om ca 50% av de gångbara mynten lämnas in, motsvarar det närmare 6.500 ton. Volymmässigt motsvarar det nästan 325 långtradartransporter (à 20 ton) och lagringsytan som krävs för att lagra mynten är ca 3.800 kvadratmeter.

Figur 8. Distribution av eurosedlar

Distributionen av eurosedlar och euromynt ut i samhället beräknas ske på i stort sett samma sätt som nyproducerade svenska kronor distribueras idag. I figuren nedan visas översiktligt hur distributionsflödet för eurosedlar kan se ut.

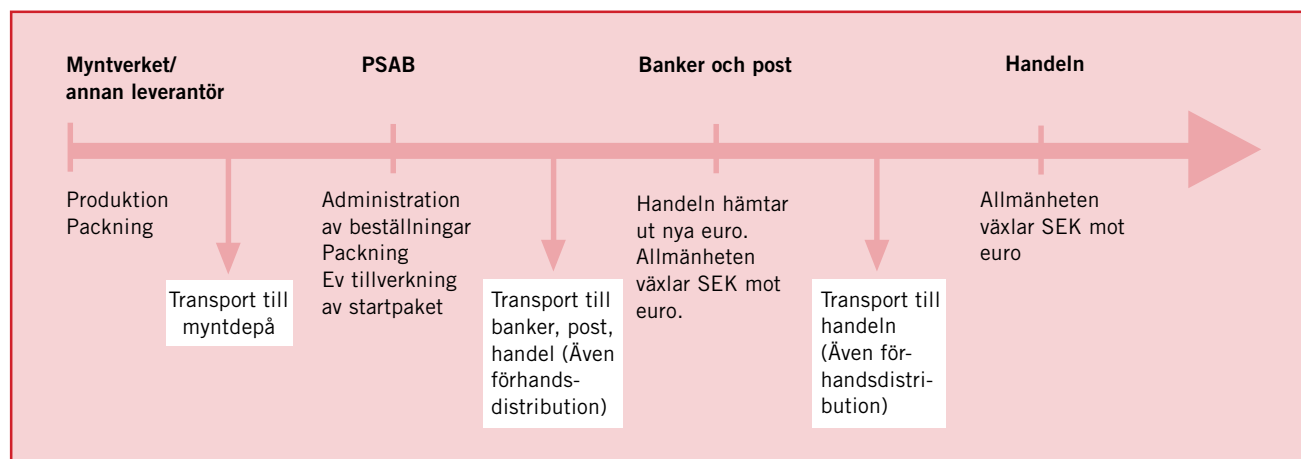
I nuläget transporteras färdigtryckta sedlar från Tumba Bruk till PSAB av Riksbanken, vilket förväntas gälla även för eurosedlar. PSAB tar emot och administrerar beställningar från banker, post och stora handelskedjor, packar sedlar och transporterar dessa till respektive beställare. Detta kan komma att ta sin början redan ett par månader innan själva valutabytet om det blir aktuellt med förhandsdistribution av euro. Handeln beställer i sin tur växel i euro från bankerna eller PSAB, och allmänheten växlar in sina

kronor dels hos bank och post (via kassa eller automater), dels genom normala köp.

Distribution av växelpengar

Vid ett utbyte av sedlar och mynt förutsätts Riksbanken att handeln och andra tjänsteföretag får sina växelpengar via PSAB, Posten, bankerna samt eventuella uppräkningscentraler. I Sverige finns ca 50.000 affärer som under de första veckorna vid ett sedel- och myntutbyte beräknas behöva större leveranser av växelpengar än normalt. Andra företag som behöver växelpengar är hotell, restauranger, servicestationer, kommunikationsmedelsföretag och andra tjänsteföretag.

Figur 9. Distribution av euromynt

Under de första veckorna kommer för distributionen av mynt sannolikt att krävas att de stora affärerna och varuhusen får sina växelpengar direkt från PSAB. Posten och bankerna organiserar distributionen av växelpengar till sina företagskunder via sina kontor.

En översiktlig bild av hur myntdistributionen skulle kunna organiseras visas i figur 9.

Hantering av mynt kommer således att likna den för sedlar i alla väsentliga delar, med undantag för var mynten ska förvaras och distributionen administreras. Det kommer dock att bli mer komplicerat att sätta euromynt i omlopp eftersom sedlarna mer naturligt distribueras såväl vid banker och post som via uttagsautomater. Mynten däremot kommer främst ut över disk hos handel och banker. Detta ställer stora krav på att affärer har tillräckligt stora växelkassor och uteslutande lämnar växel i euro. Spridningen av mynten kan underlättas om s.k. startpaket finns tillgängliga. Ett flertal av de nuvarande EMU-länderna tillverkar förpackningar med euromynt som säljs till allmänheten till det nominella värdet innan introduktionsdagen. Detta bidrar till att man snabbare får ut växel i samhället vid själva introduktionen, och det gör dessutom att allmänheten lättare lär sig känna igen mynten. Om sådana startpaket ska användas i Sverige inför ett EMU inträde måste Riksbanken ta initiativ till detta och undersöka vilka aktörer som kan vara intresserade av att sköta tillverkningen av startpaketen.

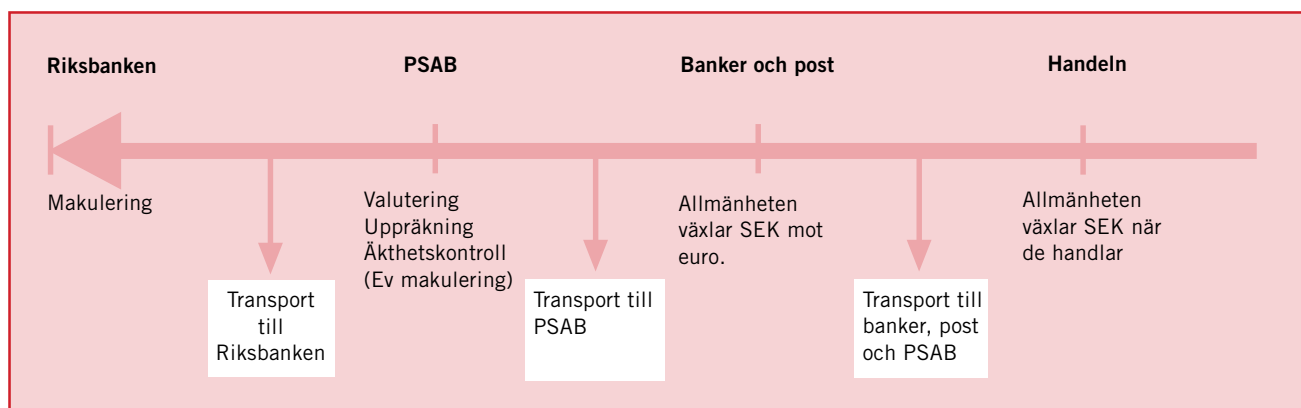
Indragning av kronor

En förutsättning för att indragningen av kronsedlar och -mynt ska kunna genomföras på bästa sätt är att PSAB i förväg minskar ineliggande lager. En produktion av kronmynt kommer inte att kunna ske under de två åren närmast före ett valutabyte, eftersom produktionskapaciteten vid Myntverket kommer att vara upptagen av prägningen av euromynt. Det bedöms därför lämpligt att starta en reaktiveringskampanj för att få ut de mynt som nu finns hos hushållen i cirkulation igen, så att behovet av nyproducerade mynt minskar.

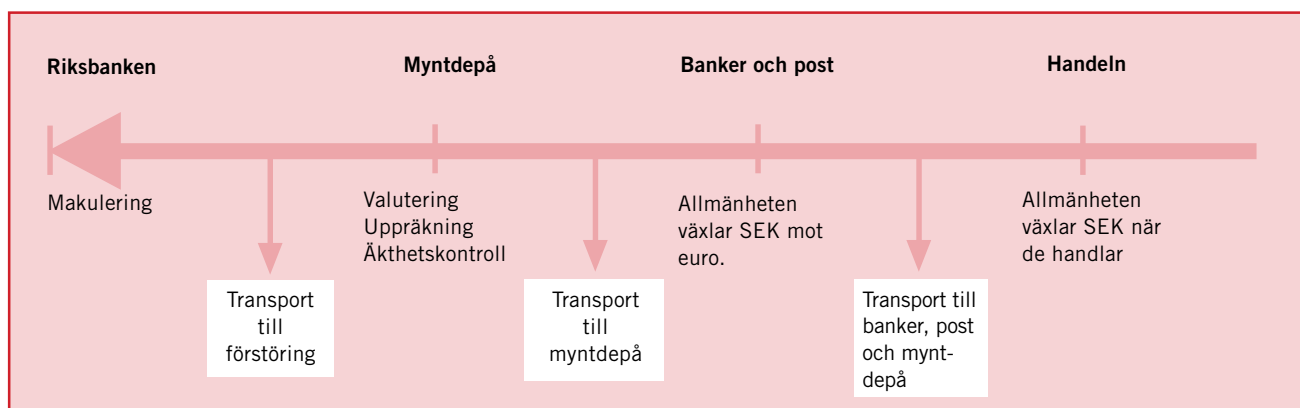
Samtidigt som eurosedlar och -mynt ska distribueras ut i samhället ska alla kronsedlar och -mynt samlas in och förstöras. I nuläget finns ungefär 320 miljoner kronsedlar och ca 1 800 miljoner kronmynt. Dessa kommer huvudsakligen att växlas in hos bank och post mot euro, eller samlas upp av handeln där de använts vid betalningar. Utelöpande kronsedlar ska transporteras till PSAB för valuterings, uppräknings, sortering och äkthetskontroll, innan de slutligen makuleras. Händelseförloppet visas i figur 10.

Kronmynten blir vid indragningen mer komplicerade att hantera än kronsedlarna på grund av deras volym och vikt. Kronmynten kan lagras innan de går vidare för förstöring. I övrigt förväntas indragningen ske som visas i figur 11, vilket i princip är samma förfaringssätt som för sedlarna.

Figur 10. Indragning av kronsedlar

Figur 11. Indragning av kronmynt

Behov av samråd mellan aktörer

Banker, post, växlingskontor, handel och värde-transportörer kommer att påverkas i hög grad under ett sedel- och myntutbyte därför kommer det att behövas ett nära samarbete mellan PSAB och dessa aktörer för att göra en avvägning mellan behov av uppräkningskapacitet hos PSAB och lagringsmöjligheter hos banker, post, växlingskontor och handel. Dessutom måste värde-transportörer, polis och vaktbolag informeras och involveras, så att de kan planera användandet av transportkapaciteten och garantera säkerheten för transporterna. Det är viktigt att alla aktörer har en säker lagringskapacitet för sedlar och mynt. För de aktörer som har svårigheter att lagra de stora volymer som blir aktuella ställs höga krav på att de istället kan få täta transporter.

I de flesta av de nuvarande länderna i euroområdet förlitar man sig till stor del på handeln för att byta in de nationella sedlarna och mynten mot euro. Det finns emellertid en viss risk att handelns kapacitet överskattas eftersom omsättningen i flera fall inte är tillräckligt hög för att så mycket euro som planerat ska kunna komma ut på marknaden. Med det i åtanke är det viktigt att det finns alternativa inbytesmetoder vid tidpunkten för ett sedel- och myntutbyte. Det måste t.ex. finnas vägar att kompensera för att kontanthantering vid postkontoren och bankkontor minskar.

TRANSPORTER

Riksbanken ansvarar för transporter av sedlar och mynt dels från Tumba Bruk till PSAB:s kon-torsnät, dels från PSAB till Riksbanken för makulering. Mynttransporter kommer att kräva särskilt goda förberedelser, eftersom mynt är både tunga och utrymmeskrävande. I syfte att hitta bra lösningar behöver distributionskedjan ses över och en noggrann logistisk planering upprättas. Naturligtvis är säkerheten i samband med transporter viktig.

LAGRINGSKAPACITET

Den mängd euro som ska distribueras under utbytesperioden bedöms vara hanterbar med nuvarande infrastruktur och med vissa extraordina- nära insatser.

Det kan konstateras att PSAB:s nuvarande kontorsnät inte har kapacitet för lagringen och upp-räkningen av de mynt som dras in. Därför måste Riksbanken och PSAB finna en alternativ lösning för hantering av mynt. Separata mynt-centraler kan vara en sådan lösning, eller också att mynt deponeras hos övriga aktörer i kontant-hanteringskedjan. Viktigt är att se till att banker och post kan bibehålla nuvarande rutin med att göra en enda beställning för såväl sedlar som mynt, samt att mynten valutas på samma sätt som de sedlar som går till PSAB.

MAKULERING

Det är stora volymer kronsedlar som kommer att dras in och den normala organisationen för makulering vid Riksbanken kommer inte att vara tillräcklig för att hantera detta. Makuleringen behöver därför ha en högre kapacitet, eventuellt med tillfälliga lösningar för att möjliggöra att snabbt kunna kontrollera äktheten och att makulera sedlar som kommer in. Därmed minskas trycket på lagringskapaciteten. På myntsidan utför Riksbanken ingen egen makulering, utan köper tjänsten externt vilket också bör ske vid ett eventuellt valutabyte.

SÄKERHET

För närvarande finns inga krav fastställda från ECB avseende lagring och transport av eurosedlar och -mynt efter det att euron har blivit lagligt betalningsmedel i euroområdet. Diskussioner pågår i frågan och därför är det viktigt att

Riksbanken är uppmärksam på eventuella kommande regleringar och förmedlar dessa till dem som berörs. Riksbanken ställer dock givetvis högre krav på säkerhet som måste uppfyllas även utan ECB-beslut om detta.

ÖVRIGT

För att hantera utbytet kommer logistiska beräkningar att behöva utföras, t.ex. vilka volymer som kommer befinna sig var i landet och hur flödena av euro och svenska kronor kommer att gå. Riksbanken bör även initiera diskussioner med berörda parter om vilka valörer av eurosedlar som ska finnas i uttagsautomater och säkerställa att uttagsautomater kan ställas om till euro på tillräckligt kort tid. Det bör även diskuteras hur man kan öka förekomsten av växlingsautomater (främst för mynt) i samhället, eftersom detta skulle kunna vara till god hjälp i arbetet med att samla in kronmynten.

Informationsinsatser inför ett eventuellt deltagande

Ett eventuellt deltagande i valutaunionen och ett framtida sedel- och myntutbyte till euro kommer att kräva omfattande informationsinsatser. Allmänheten måste få god kunskap om dessa händelser och om hur utbytet ska ske tidsmässigt och praktiskt. För att bygga ett förtroende för euron är det centralt att informationen i alla faser är väl genomtänkt, saklig och allsidig.

Nyckelgrupper i den finansiella sektorn behöver särskild information vid ett införande av nya sedlar och mynt. Polis, tull och säkerhetsföretag måste i ett tidigt skede få detaljerad information för att kunna ingripa mot förfalskningar och besvara frågor från kunder och allmänhet. Andra målgrupper som kräver särskild uppmärksamhet är t ex äldre personer, synskadade och rörelsehindrade.

På en övergripande nivå ansvarar Finansdepartementet för information om EMU i Sverige.

Riksbankens roll

Riksbanken ska enligt riksbankslagen främja ett säkert och effektivt betalningsväsende. Däri ingår att informera vid eventuellt framtida inträde i valutaunionen samt vid ett eventuellt framtida sedel- och myntutbyte. Omfattningen förutsätter ett väl utvecklat samarbete med ett flertal aktörer. Ett sådant har inletts med företrädare för den finansiella sektorn inom ramen för SIFS. Andra viktiga partners blir olika intresse- och branschföreningar, som kan medverka till att anpassa och sprida information till medlemmar och intressenter.

Tidsaspekter

Övergångsscenarioet kan från informationssynpunkt delas upp i fem faser.

Fas 1. Tiden fram till beslut om folkomröstning eller allmänt val med EMU som valfråga

Under tiden fram till ett beslut om huruvida frågan om ett svenskt EMU-inträde skall avgöras i folkomröstning eller val är Riksbankens roll att medverka till en saklig och allsidig information om konsekvenserna av EMU inom bankens verksamhetsområde, så att Sveriges befolkning kan bilda sig en välgrundad uppfattning om EMU:s tredje etapp.

Under denna period behöver allmänheten och aktörerna i den finansiella sektorn bl.a. information om vad som händer i euroområdet fr.o.m. den 1 januari 2002 vid sedel- och myntutbytet. En informationskrift förbereds i samverkan med den finansiella sektorn. Den beräknas komma ut vid månadsskiftet oktober/november 2001 och kommer att beskriva vad som gäller i de olika länderna inom euroområdet vid valuta-utbytet samt innehålla en utförlig teknisk beskrivning av eurosedlarna och euromynten. På Riksbankens webbplats, www.riksbank.se, uppdateras kontinuerligt information om euron. Där finns även länk till den särskilda webbplats som öppnades av ECB i februari 2001, www.euro.int/

Under denna fas kommer den av regeringen tillsatta utredningen med Bengt K Å Johansson som ordförande med sitt slutbetänkande. Utredningen kan ses som en fortsättning på den Calmforska utredningen Sverige och EMU

(SOU 1996:158) och ska belysa olika aspekter och konsekvenser för Sverige vid ett deltagande i valutaunionen.

Fas 2. Tiden från beslut fram till folkomröstning eller allmänt val med EMU som valfråga - förvarningsperioden

När beslut fattats om folkomröstning eller val med EMU som valfråga, intensifieras en bred diskussion i landet med företrädare för ja- och nejlinjer. Riksbanken kommer inte att engageras i denna opinionsbildning men efterfrågan på bankens information om EMU kommer att öka. Bankens främsta informationskanaler blir:

- webbplatsen riksbank.se
- information till media
- skrifter och rapporter
- informationsmaterial till elever och lärare i gymnasieskolan samt seminarier för lärare i ekonomi och samhällskunskap
- föreläsningar för studenter vid högskolor och universitet.

Fas 3. Tiden mellan folkomröstning/val och inträde – den kvalificerade förberedelseperioden

Ett ja i folkomröstning eller val medför ett omedelbart behov av detaljerad information om praktiska förändringar fram till ett fullt deltagande. Banken kommer att ha en viktig roll i detta skede för att skapa förtroende för genomförandeprocessen.

Riksbanken ska under denna fas inför allmänheten och den finansiella sektorn presentera sin plan för förberedelserna inför ett inträde i valutaunionen och ett sedel- och myntutbyte samt redogöra för den roll som banken kommer att

ha framöver. Särskild information kommer att behövas för den finansiella sektorn. Under perioden krävs omfattande planering för fas 4.

Vid ett nej i folkomröstningen/valet avbryts förberedelserna.

Fas 4. Tiden mellan ett inträde och ett sedelutbyte - övergångsperiod

Under perioden mellan ett EMU-inträde och ett sedel- och myntutbyte (förutsatt att detta inte sker samtidigt genom en s.k. Big Bang) ska allmänheten informeras om introduktionen av de nya sedlarna och mynten. Detta kommer att kräva stora informationsinsatser för att övergången ska kunna ske på ett smidigt och rationellt sätt.

För uppläggning och genomförande av informationskampanjen kommer Riksbanken att ha tillgång till erfarenheter från den omfattande kampanj som ECB genomför under 2001 för att förbereda introduktionen av euron. Riksbanken följer detta arbete genom deltagande i den kommitté inom ECB som samordnar projektet. Banken avser därutöver att följa informationsarbetet mer i detalj i några av medlemsländerna.

Informationsinsatserna har den omfattningen att de kräver en särskild projektorganisation med företrädare för olika aktörer och intressenter. Inom ramen för projektet ska en översiktlig kommunikationsplan med budget upprättas och beslutas. Handlingsplaner för olika delprojekt ska etableras och upphandling av konsulter och andra leverantörer genomförs.

Fas 5. Sedelutbytesperioden

Under sedel- och myntutbytet fortsätter informationen vid inväxlingen.

Figur 12. Informationsinsatsernas olika faser

